

Länsstyrelsen
GOTLANDS LÄN

Bevarandeplan för Natura 2000-område

Anga prästänge SE0340128

Län:

Gotland

Kommun:

Gotland

Areal:

2,0 hektar

Centralpunktskoordinat:

X: 1 674 160; Y: 6 376 112

Fastställt av Länsstyrelsen:

30 augusti 2005

Områdestyp:

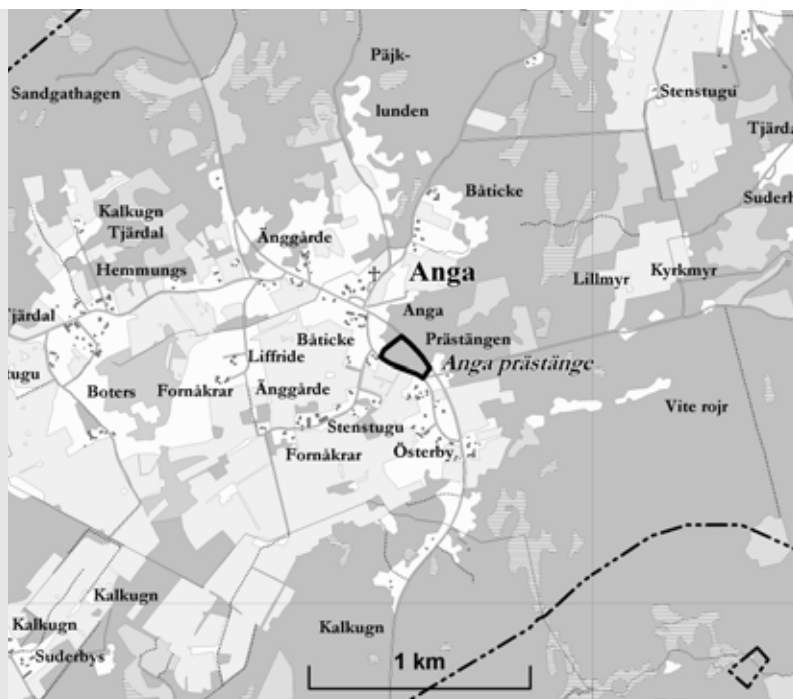
SCI¹

Skydd:

Riksintresse för naturvård

Ägandeförhållanden:

Kyrkan

¹ SCI – Site of Community Interest, det vill säga skydd enligt habitatdirektivet.

Ingående naturtyper enligt habitatdirektivet

Naturtyp	Habitatkod	Areal (hektar)
*Lövängar av fennoskandisk typ	6530	2,0

* "Prioriterad naturtyp" – bevarandet av naturtypen bedöms vara av hög prioritet inom EU.

Beskrivning

Många ängar har hävdats sedan mycket länge. Detta gäller kanske särskilt prästängarna eftersom de påverkats mindre av skiften och markägarbyten. Man beräknar att Anga prästänge varit i hävd under åtminstone ettusenfemhundra år.

Marken täcks av sand och mullrik kalkjord. Den långa ängshävden till trots uppvisar vegetationen en påtalig frodighet. Det beror till stor del på att marken tillförs näring genom rörligt markvatten.

Träskiktet domineras av tall, vilken är gammal och grov. Här märks även en del ask och björk, samt hassel i buskskiktet.

Marken ligger på en sådan fuktighetsnivå att här finns en stor mängd både fuktängsarter och torrängsarter sida vid sida. Samtidigt är marken frisk vilket innebär att man även finner arter som kräver lite näringsrikare förhållanden. Vegetationen i ängen är extremt tät och hårt packad. Det innebär att det även på en mycket liten yta växer ett stort antal arter. Till de torrängsväxter som växer i ängen hör bland annat ängshavre, vårbrodd, färsvingel, solvända, brudbröd, jordtistel, gulmåra och slätterfibbla. Bland de fuktgynnade arterna som har stor utbredning kan nämnas älvväxing, hirsstarr, luddstarr, loppstarr, darrgräs, kärrknipprot, flugblomster, krissla och blodrot. Ängens friskängsflora upptas till stor del av svinroten som här finns i mängd. Här märks även klasefibbla, sibirisk björnloka, höskallra och blodtopp. Just blodtoppen finns inte i så många ängar på Gotland eftersom utbredningsområdet framför allt omfattar östra delen av ön från Othem socken söderut till Garda. Den saknas i övriga landet men återfinns i ängar nere på kontinenten. I Anga prästänge utgör blodtoppen en karaktärsart i vegetationen. Ängen har stor rikedom på orkidéer med utöver de redan nämnda: tidigblommade brudsporre, nattviol, grönvit nattviol, S:t Pers nycklar, johannesnycklar, stor brudsporre, tvåblad samt skogsnycklar. Till ängens verkliga klenoder hör den svenska ögontrösten som i Anga prästänge har en av Gotlands rikaste förekomster. Det är en varietet av vanlig

ögontröst som är formad under ängsbruket och som inte kan överleva om inte ängshävden hålls vid liv. Varieteten finns i Norden bara på Gotland, och här finner man den i ett fåtal hävdade ängar.

Anga prästänge är en mycket fin äng. Växterna står här med en täthet man endast finner i ett fåtal ängar. Detta beror till viss del på de friska och frodiga markförhållandena i området, men framför allt på den omsorgsfullt utförda hävden. Ängen är mycket välskött vilket gett förutsättningar för den mycket rika vegetationen. Anga prästänge har däremot inget efterbete.

Följande fynd av rödlistade arter har gjorts i området:

Lavar

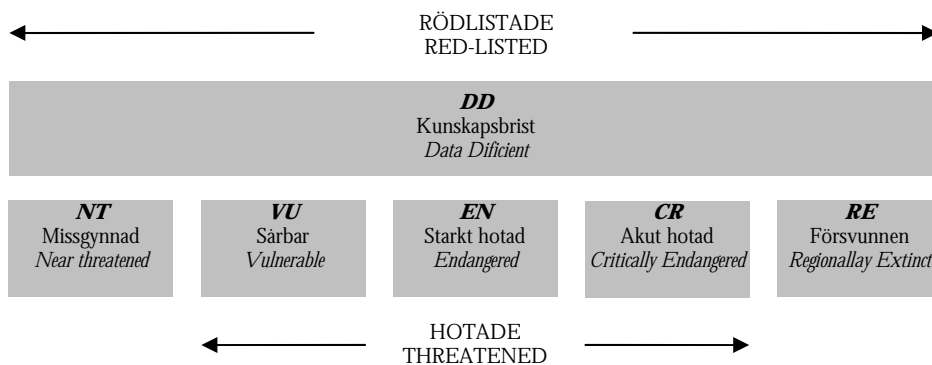
Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hotkategori
<i>Gyalecta derivata</i>	Storsporig kraterlav	VU
<i>Lecanora impudens</i>	Allékantlav	VU

Kärlväxter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hotkategori
<i>Euphrasia stricta</i> var. <i>suecica</i>	Svensk ögontröst	CR

Fjärilar

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hotkategori
<i>Eupoecilia sanguisorbana</i>	Blodtoppblomvecklare	CR

Den svenska rödlistans kategorier

Anga prästänge är ett änge på slåt mark med markförhållanden som varierar mellan fuktigt och torrt. Vegetationen är extremt tät och artrik. Foto: Magnus Martinsson.

Vegetationen i ängset är rik och på bilden ses blodtopp, ängshavre, darrgräs, skogsnycklar och höskallra. Foto: Magnus Martinsson.

Bevarandesyfte

Det främsta syftet är att bidra till att upprätthålla gynnsam bevarandestatus på biogeografisk nivå för den naturtyp (enligt art- och habitatdirektivet) som ingår i Natura 2000-området.

Bevarandemål

6530 *Lövängar av fennoskandisk typ

Areal

- Arealen löväng ska vara minst 2,0 hektar.

Struktur och funktion

- Hela arealen ska ha väl hävdad gräsmark varje år vid vegetationsperiodens slut.
(Med väl hävdad menas att vegetationshöjden, mätt med gräsmarkslinjal, vid vegetationsperiodens slut i genomsnitt är högst 3 cm på torra-friska marker och högst 5 cm på fuktiga marker, samt att lövförna har en täckningsgrad som understiger 5%.)
- Frekvensen av hundkex är högst 1%.
- Krontäckningen av träd och buskar som vuxit upp i välhävdade landskap ska vara mellan 25 och 35%.
- Antalet lövtuktade träd ska vara minst 50 stycken.

Typiska arter

- Minst 2 av de typiska kärlväxtarterna (kattfot, läsbräknar spp., darrgräs, liten blåklocka, härstarr, hartmansstarr, ängsstarr, lundstarr, fågelstarr, hirsstarr, loppstarr, brudsporre, klasefibbla, Jungfru Marie nycklar, backnejlika, späd ögontröst, svensk ögontröst, gentianor spp., brudsporre, solvända, revfibbla, slätterfibbla, prästkrage, vildlin, käringtand, S:t Pers nycklar, andra orkidéer spp., slätterblomma, nattviol, rosettjungfrulin, jungfrulin, vårfingerört, småfingerört, gullviva, skallror spp., svinrot, ängsvädd) ska förekomma i minst 70% av provytorna.
- Området ska hysa en stabil population svensk ögontröst.

Beskrivning av livsmiljöer

6530 *Lövängar av fennoskandisk typ

Naturtypen utgörs av vegetationsmosaik av små dungar med lövträd och buskar omväxlande med öppna ängsytor. Träd- och buskskiktet skall ha en krontäckning på över 25 %. Vanliga arter är bland annat ask, björk, alm, ek och lind, men även andra arter kan förekomma. En traditionell hävd bedrivs eller har tills helt nyligen bedrivits genom till exempel fagning, bränning, hamlning och slätter. Naturtypen hyser ett artrikt växt-, svamp- och djurliv. I naturtypen inkluderas även områden med igenväxta ängsytor om de omges av dungar med gamla och tidigare hamlade träd.

För att gynnsam bevarandestatus skall kunna upprätthållas krävs slätter, höbärgning, lövtäkt, fagning, röjning av igenväxningsvegetation samt vanligen efterbete. Skötseln i fält-, busk- och trädskikt skall utformas enligt objektets speciella natur- och kulturvärden. Lövängen skall ha mer än 25 % krontäckning av träd- och buskskikt. I lövängen får inte förekomma gödsling (förutom från djur som betar i objektet), stödutfodring, kalkning, dikning eller insädd av för naturtypen främmande arter. Ingen påtaglig minskning får ske av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de hotfaktorer som är aktuella för naturtypen.

Naturtypen är känslig för utebliven eller olämplig skötsel (på grund av ändrad markanvändning, nedläggning av jordbruk med mera). Minskat eller upphört bete leder på sikt till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan. Naturtypen är också känslig för tillskottsutfodring som indirekt ger näringstillförsel till marken och missgynnar den konkurrenssvaga floran, användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin vilket påverkar den dynglevande insektsfaunan negativt, markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering och gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar.

Bevarandeåtgärder

6530 *Lövängar av fennoskandisk typ

Initiala insatser

- Till 2009 ska ytterligare 1,3 hektar av lövskogen restaureras till löväng av fennoskandisk typ och skötas på traditionellt sätt.

Löpande skötsel

För att bevara de värden som finns i de gamla ängsmiljöerna är det av stor vikt att alla de strukturer som kännetecknar dessa marker bevaras och sköts på traditionellt sätt. De olika momenten i hävden för att uppnå en gynnsam bevarandestatus för området ska här beskrivas. Det är av stor vikt att skötseln sker på det sätt som beskrivs.

Fagning

Vid fagningen eller värstädningen samlas löv, kvistar och grenar in. Fagningen påbörjas när det första spirande gräset lyft löven något från marken, vilket gör arbetet mindre arbetskrävande. Tidpunkten för fagningen infaller normalt en bit in i april månad. Arbetet pågår sedan till månadsskiftet april-maj eller en bit in i maj. Blöta delar av ängset där vatten står fagas först när de torkat ur. Faget, alltså insamlade löv och kvistar, bränns i små högar på mera improduktiva delar av ängen. Fagningseldarna anläggs alltså i närheten av buskar där gräsväxten är svag. Traditionellt har brännhögar också placerats på stubbar som man på sikt velat bli av med. Ofta är det dessutom här största delen av lövet hamnar. I lövrika ängar kan fagningseldarna ligga med endast några få meters mellanrum. Att göra stora brador ute på slätterna har inget med traditionell ängshävd att göra.

Det redskap man använder vid fagningen är den gotländska räfsan, reivu. Det är ett med stor omsorg tillverkat arbetsredskap. Skaftet, revstaken är av fur, och den tandbärande delen, träiu, av ask. Räfsan ska ha två eller tre bågar av kornell eller rönn, och pinnar, reivtänder, av kornell, ask eller syren. Traditionellt målades gårdens räfsor med en viss färg, för att skilja dem från grannarnas. Vanliga metallräfsor går också bra att använda, men är inte lika ändamålsenliga.

Fagningen är en viktig del i skötseln av ängen. Genom att löv och kvistar tas bort gynnas tillväxten av gräs och grässvalen kan då bli riktigt tät. Om lövet får ligga kvar på marken bildas en förna av ruttnande löv. Förnan gör att gräset och örterna inte kan växa alls lika tätt, vilket gör att produktionen av gräs och örter blir lägre. Fagningen var därför en åtgärd som gav betydligt högre höproduktion i ängen. Fagningen medför ett visst slitage på marken som gynnar konkurrenssvaga örter att etablera sig. Det är viktigt att fagningen utförs på traditionellt sätt. Maskinella metoder med sugar eller blåsar för att ta hand om lövet får inte användas.

Efter fagningen får ängens vegetation stå och växa till sig och ska under denna tid inte beträdas. Under hela den långa period ängsbruket varade var ängsmarken alltså inhägnad så att djuren inte skulle komma åt att beta här. Det är av stor vikt att vegetationen fram till slätter får utvecklas fritt utan störning av tramp. Ängerna är definitivt inte en plats som är lämplig att duka upp en picknick i.

Slätter

Tidpunkten för slättern infaller när växtmassan är som störst. Detta infaller på fastmarksängar i regel under andra halvan av juli. Den gamla regeln för när det var dags att slå var när fröna i höskallran rasslar. Idag har man sällan möjlighet att anpassa slättertidspunkten så noggrant, utan man bestämmer ett datum i förväg. Det är då mycket viktigt att det inte blir för tidigt. Ängerna får inte slås före den 15 juli.

Efter slätter får höet ligga och torka ett par dagar innan det vänds för att få torka på nytt. Hö som ligger i skugglägen lyfts ut i solöppna gläntor där det lättare kan torka. Den sena slättertidspunkten i ängarna är väl anpassad till ängens blommor och gräs, vilka då kan gå i blom och sätta frö innan slättern äger rum. Efter att höet vänts samlas det ihop i små stackar, köislingar för att få torka färdigt, varefter det samlas in. Rester av hö får under inga omständigheter ligga kvar i ängen. Höet får dock ej heller samlas in direkt efter slätter. Många arter som är beroende av frö för sin förnyring är beroende av att höet torkas på plats så att fröna ramlar ur under torkningen.

Det självklara redskapet för att genomföra slättern har sedan medeltiden varit lien. Vid skötsel av ängar används idag i stor utsträckning traktorburna knivslätterbalk. Att slå med slätterbalk ger ett skarpt snitt som gör att även lågvuxna örter har förmåga att återhämta sig och bilda nya skott. Man kompletterar med lieslätter på de delar av ängen där man inte kommer åt med slätterbalken.

Slätterkross eller redskap där en klinga eller slagor i hög hastighet slår av vegetationen får inte användas vid vård av ängar inom nätverket Natura 2000. Med tiden blir klingan slö och snittet blir då inte längre skarpt. Ett sådant redskap sliter av vegetationen. För små lågvuxna örter och gräs är det då betydligt svårare att återhämta sig och bilda nya skott. Risken är stor att de torkar ut och dör. Vegetationen kan då på sikt bli utarmad.

Klappning

Bruket att ta löv från träden benämns på Gotland klappning. Ett träd som tidigare varit klappat men som under lång tid inte beskurits löper stor risk att förstöras genom att den tunga kronan fläker upp stammen. Historiskt har klappning skett med tre till sex, ibland även två, års intervall. Vid vård av klappade träd inom nätverket Natura 2000 på Gotland ska klappning ske med fyra till nio års mellanrum, dock inte med längre mellanrum än så. Vid längre mellanrum finns stor risk att såren inte läker. Dessutom blir beskuggningen så kraftig att grässvälen riskerar att lösas upp. Man kan ha mycket stora mängder med träd i ängarna under förutsättning att träden klappas ofta. På Gotland finns åtskilliga exempel på områden där träden stod med endast ett par meters mellanrum.

När klappning efter lång tid återupptas kan ett avstånd från det ställe där stammen sist klappades lämnas. Avståndet bör vara från någon decimeter upp till en halvmeter, beroende på hur grov stammen är. När träden sedan klappas kontinuerligt kan skotten tas av från det ställe de grott.

De träd som dör ersätts med nya så att antalet klappade träd upprätthålls.

Röjning

Röjningen i ängen genomförs under höst, vinter och tidig vår. Den utgör en viktig del av hävden för att bibehålla önskvärd öppenhet i ängen. Eftersätts röjningen ökar beskuggningen vilket medför försämrade förhållanden för ängen att producera hö. Om alla uppväxande träd skulle tillåtas stå kvar skulle ängen förr eller senare övergå till att bli en sluten lund.

Under 1900-talet har de flesta ängarna förändrats på det sättet att de blivit allt skuggigare på grund av uteblivna eller otillräckliga röjningsinsatser. I takt med att beroendet av ängarnas produktion av vinterfoder minskat har också behovet av att hålla ängen i optimal jämvikt mellan öppenhet och slutenhet minskat. Röjningen gav värdefullt gagnvirke till gården, såsom stängselstolpar, skaft till verktyg, tunnband, ekrar i vagnshjul och mycket mera. En stor del av vinterveden kunde dessutom hämtas i ängarna.

Lövängarna har individuella strukturer när det gäller förhållandet mellan öppenhet och slutenhet. Det är av stor vikt att storleken på de öppna ytorna upprätthålls och att förhållandet mellan öppen och sluten mark bevaras.

I Ånga prästänge ska träd och buskar tillsammans inte täcka större yta än 35 %. En viktig del i röjningsarbetet är att hålla hasselbuskarna i skick. Hängande grenar tas bort så att hasselns grenar får sin typiska strutform. Åtgärden leder till att hasselgrenarna inte skuggar lika mycket. Solen kommer då åt vilket leder till att man får en sammanhållen grässväl fram till hasselbuketten. Döda och äldre grenar i hasselbuskarna ska sparas om de inte lutar så mycket att de hindrar busken att erhålla sin typiska hävdade form.

Sammanfattning av skötselinsatser

Fagning

Hopsamling och bränning av löv, kvistar och grenar ska årligen utföras över hela ytan. Fagning ska ske under perioden 1 april – 30 maj. Bränning av faget får ej ske på öppna slätter. Hopsamling får ej ske maskinellt.

Slätter

Slätter ska årligen utföras över hela gräsytan under perioden 15 juli – 15 augusti. Tillätta redskap är lie, motormanuell knivslätterbalk och traktorburen knivslätterbalk. Höets ska tillåtas torka på plats efter slätter. Efter vändning ska höet samlas in. Hö får under inga omständigheter ligga kvar i ängat längre än två veckor efter utförd slätter.

Klappning

De träd som står på tur för klappning ska klappas under sensommar, höst eller vinter. Klappning får ej ske under våren. Klappning av klappningsträd ska ske med mellan fyra och nio års mellanrum. Inga klappningsträd får klappas med längre intervall än nio år. De träd som dör ersätts med nya så att antalet klappade träd upprätthålls.

Röjning

Röjning utförs under hösten och vintern. Hasselbuskarnas hängande grenar tas bort så att de får sitt typiska hävdade utseende. Röjningsinsatser utförs så att täckningsgraden av träd och buskar kan hållas konstant. Gamla träd och träd med höga naturvärden ska bevaras.

Restaurering

- Till 2015 ska ytterligare 1,3 hektar av lövskogen restaureras till löväng av fennoskandisk typ och skötas på traditionellt sätt.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Ingrepp

I lövängen får inte förekomma gödsling (förutom gödsel från djur på efterbete), kalkning, dikning eller introduktion av främmande arter. Lövängen får inte utsättas för någon typ av markskador, såsom exempelvis trampsador, plöjning, harvning, körskador, dikning eller schaktning.

Utebliven eller felaktig skötsel

Det är av stor vikt att den traditionella hävden som beskrivits ovan upprätthålls. Redan en liten försämring i hävden kan leda till att starkt kulturberoende arter slås ut.

Förändringar i angränsande områden

Om de omgivande markernas lövlundar tas ner finns stor risk att lokalklimatet i ängat påtagligt förändras. Om ängat hamnar i ett mera exponerat läge där vinden kommer åt att torka ut kommer miljön att förändras på ett sådant sätt att den fuktiga miljön blir torrare. Detta kan medföra att arter slås ut. Även markingrepp i omgivande mark kan påverka ängat, till exempel genom förändrade hydrologiska förhållanden.

Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar

Många av de arter som finns i ängen är starkt beroende av att markens kvävestatus inte förhöjs. Genom slättern sker ett ständigt uttag av näring från marken. Det finns således ett näringsunderskott i marken. En lång rad arter är beroende av att detta förhållande råder. Nedfallet av kväve kan medföra att kvävestatusen påverkas på ett sådant sätt att arter försvinner. En lång rad organismer riskerar att drabbas av surt nedfall och även av luftburna föroreningar.

Bevarandestatus idag

Naturtyp	Habitat-kod	Bevarandestatus
*Lövängar av fennoskandisk typ	6530	Gynnsam

* "Prioriterad naturtyp" – bevarandet av naturtypen bedöms vara av hög prioritet inom EU.

Uppföljning av bevarandemål

6530 *Lövängar av fennoskandisk typ

- Arealen följs upp i samband med uppföljning av typiska arter (vart 6:e år) och utgörs av fältkontroll i områdets gränser.
- Vid minst ett tillfälle varje 6-årsperiod skall uppföljning av vegetationshöjd genomföras. Höjden mäts med gräslinjal (>3 mätställen) i de delar av området som förväntas vara dåligt hävdade. Utläggningen av dessa mätpunkter sker subjektivt och är beroende av förrättningsmannamässig kompetens. Om den subjektiva uppföljningen indikerar otillräcklig hävd mäts typiska arter och i samband med detta även vegetationshöjd i ett tillräckligt stort antal ytor, slumpade över området så att objektvis uppsatta mål kan mätas med statistisk signifikans.
- Träd- och buskskiktets täckningsgrad följs med 18 års intervall med hjälp av infraröda flygbilder.
- Hamlade träd, grova träd och hålträd skall följas upp. Vid första uppföljningsomgång skall träden även positionsbestämmas med hjälp av ortofoto och GPS. Uppföljningens frekvens bör vara minst vart 18:e år. Om negativ indikation i form av vedartad igenväxningsvegetation erhålls sker tätare uppföljning.
- Sly och annan vedartad igenväxningsvegetation högre än 1,3 meter följs upp vart 6:e år. Parametern mäts under kronan på värdefulla hagmarksträd i delar av objektet där hävden kan förväntas vara som sämst. Vid negativ indikation utlöses noggrannare uppföljning av grova och hamlade träd.
- Förekomst/icke förekomst av typiska arter följs upp i >30 stycken provytor per objekt, slumpade utmed permanenta transekter. I samma provytor följs även ett urval negativa indikatorarter. I objektet med stor variation inom habitatet och de undersökta ytorna justeras antalet ytor med utgångspunkt från variationskoefficient. De typiska arterna följs med högst 12 års intervall i alla objekt. Objektvis utvärdering av typiska arter sker mot uppställda mål relaterade till antal träffar av typiska arter per provyta. Den biogeografiska utvärderingen av typiska arter sker för var och en av de ingående typiska arterna.
- Typiska arter dagfjärilar följs i ett stratifierat stickprov av habitatet i och utanför objekten. Stratifiering sker så att minst 30 objekt som faller inom NILS provytesystem analyseras. Uppföljningsfrekvens föreslås vara vart 6:e år.

Referenser

- Cederberg, B. & Löfroth, M. (red.) 2000. Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000. – ArtDatabanken.
- Croneborg, H. 1997. Handbok för gotländska ängshävdare.–Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Croneborg, H. 2001. Gotländska ängar. En katalog över slättermarker i hävd på Gotland år 2001. –Länsstyrelsen i Gotlands län, Livsmiljöenheten – Rapport nr 4 2001.
- Ekstam, U. & Forshed, N. 1996. Äldre fodermarker.
- Ekstam, U., Aronsson, M., Forshed, N 1988. Ängar. LTs förlag. Stockholm.
- Esseen, P-A., Glimskär, A., Ståhl, G., & Sundquist, S., 2003. Fältinstruktion för nationell inventering av landskapet i Sverige. NILS år 2003.
- Grundeus, L. 1993. Käldänge. Botanisk inventering av ett gotländskt änge. –Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Gärdenfors, U. (red.) 2000. Rödlstade arter i Sverige 2000. – ArtDatabanken.
- Ihse, M. & Skånes, H. 1988. Ädellövskog i Laholms kommun. –Länsstyrelsen i Halland län.
- Jordbruksverket 2002. Metodhandledning Inventering av värdefulla Ängs- och Betesmarker. Version 1.2
- Länsstyrelsen i Gotlands län. 1992. Ängs- och hagmarker på Gotland. Del 3.
- Länsstyrelsen i Östergötland. 2001:2. Grova och ihåliga ekar i Eklandskapet söder om Linköping i Östergötland. Rapport nr 16 2001.
- Martinsson, M. 1999. Böisarkar u daldargras. Naturvärden och vård i gotländska odlingslandskap. –Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Naturvårdsverket, 2002. Handbok miljöövervakning. Spillningslevande bladhorningar.
- Naturvårdsverket, 2003. Handbok miljöövervakning. Dagaktiva fjärilar.
- Naturvårdsverket. 2003. Handbok för Natura 2000.